

Brocki, Zygmunt

Świeże spojrzenie na tematykę naukowo-techniczną "Kalendarza" Ungra

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/1, 186-187

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

zacji zagadnień naukowych; *Obyczajowe czasopisma gdańskie wobec aktualnej problematyki literackiej*.

Przystępując do omawiania „Polnische Bibliothek”, J. Kasprzyk w przypisie 4 na s. 34 w kilku zdaniach ustosunkował się do opinii R. Pilata, wyrażonej w artykule *Początki publicystyki literackiej w Polsce* w t. 10 z 1882 r. „Przewodnika Naukowego i Literackiego”, że wydawnictwo Lengnicha nie było czasopismem, co w całej rozciągłości przyjął M. Klimowicz w pracy *Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca*, którą obejmuje książka: R. Kaleta, M. Klimowicz, *Prekursorzy oświecenia* (Wrocław 1953). Autor rozprawy w „Roczniku Gdańskim” najzupełniej słusznie nie zgadza się z tymi opiniami; ze względu na wagę zagadnienia rzecz tę jednak należało, być może, przedyskutować w tekście głównym rozprawy, a nie w przypisie*.

Zygmunt Brocki

ŚWIEŻE SPOJRZENIE NA TEMATYKĘ NAUKOWO-TECHNICZNA „KALENDARZA” UNGRA

Artykuły: *Stan techniki u nas* oraz *Przywileje na wynalazki w Królestwie Polskim chronologicznie ułożone od r. 1837 (z 1846 r.), Wodociągi (z 1854 r.), Wody mineralne krajowe* oraz *Kilka słów o ugniataniu siana (z 1865 r.)*, szkic biograficzny o M. Faradayu (z 1870 r.), *Pisarz mechaniczny* (opis maszyny do pisania) oraz rys historii papieru i jego produkcji¹, uzupełniony ciekawymi wzmiankami o piapierni w Jeziornie i kilku innych piapierniach w Polsce (z 1871 r.) — należą do wyróżnionych elementów zawartości dorocznego „Kalendarza Warszawskiego Popularno-Naukowego”, której orientacyjny przegląd podała Irena Barowa w pracy o „Kalendarzu”. Autorka informuje, że w latach siedemdziesiątych w „Kalendarzu” wprowadzono dział *Rzeczy naukowo-przemysłowe*.

I. Barowa wskazuje też mogący i dziś — jej zdaniem — interesować popularnonaukowy artykuł F. Siarczyńskiego *Imiona polskie tudzież niektórych imion obcych polskie znaczenie*², który ukazał się w 1846 r. pierwszym roczniku „Kalendarza”. Dodajmy, że jest to przedruk³ artykułu ks. Siarczyńskiego, pierwszego dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, który poprzednio zamieścił *Imiona* w 1829 r. w pierwszym zeszycie drugiego rocznika „Czasopisma Naukowego Księgozbioru Publicznego imienia Ossolińskich” (ss. 37—50), podpisując się inicjałami: F. S.

Kalendarz Warszawski Popularno-Naukowy, zwany od nazwiska wydawcy „Kalendarzem” Ungra, wychodził w latach 1846—1917. Pierwszym redaktorem tego rocznika był Hipolit Skimborowicz, redaktor „Przeglądu Naukowego” (ukazującego się w latach 1842—1848), który później przeszedł do pracy w Bibliotece Uniwer-

* Potrzebę polemiki z opinią R. Pilata i M. Klimowicza sygnalizowałem w artykule *Kilka słów o „gazecie”*. „Poradnik Językowy”, nr 9/1961, s. 412.

¹ Artykuł opracowano na podstawie *Das Buch der Erfindungen*. W 1873 r. ukazał się w Warszawie dokonany przez T. Skomorowskiego przekład tej książki: *Księga wynalazków przemysłu i rękodziela*. Przekład stanowił bezpłatny dodatek dla prenumeratorów czasopisma „Przyroda i Przemysł”.

² Autorka formułuje: „onomastyków może [artykuł ten] i dziś zainteresować” (s. 39). W rzeczywistości zainteresować on może onomastów (tj. językoznawców specjalistów w zakresie badania nazw własnych), a nie onomastyków (onomastyk, wyraz dawny, dzisiaj rzadki, znaczy: utwór poświęcony czyjemuś imieniu, czyjejs osobie; np. w *Stanie oświecenia w Polsce* — H. Kołłątaja czytamy: „Poetowie pisali tylko liche onomastyki i madrygały” (Warszawa 1905, s. 133).

³ Przedruku tego nie notuje *Bibliografia onomastyki polskiej* opracowana przez W. Taszyckiego (Kraków 1960).

sytetu. I. Barowa podkreśla, że Skimborowicz miał ambicję zjednywania dla wydawnictwa bądź autorów o głośnych nazwiskach, bądź artykułów na „głośnie” aktualnie tematy. Np. w roczniku na 1853 r. umieścił dwa artykuły znakomitego profesora zoologii, botaniki, mineralogii i fizyki Wojciecha Jastrzębowski, obok tego zaś artykuł *O narodowościach w Galicji, a w szczególności o Cyganach* ze słowniczkiem niektórych wyrazów i próbką gramatyki, sygnowany tylko „Przez Ks.” (kryptonimu Ks. autorka nie rozwiązała); był to bowiem okres wzmożonego zaciekawienia Cyganami, co znalazło m. in. odbicie w *Chacie za wsią* J. I. Kraśzewskiego.

Zrozumiałe zainteresowanie mogą zatem budzić wyniki zaawansowanej zapewne już pracy nad szczegółową bibliografią zawartości ponad 70 roczników „Kalendarza” Ungra, której podjęcie I. Barowa sygnalizowała w omówionym artykule, zamieszczonym w 1968 r. w „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej” (dwuletnie opóźnienie cyklu wydawniczego spowodowało, że wskazany tom formalnie stanowi nr 1/1966 „Biuletynu”).

Zygmunt Brocki

PERIODYK Z PIONIERSKICH CZASÓW POWOJENNYCH

Miesięcznik, później kwartalnik „Nauka i Sztuka”, wydawany w Jeleniej Górze tuż po zakończeniu II wojny światowej, był pierwszym w Polsce Ludowej naukowym periodykiem humanistycznym. Zawierał rozprawy naukowe, artykuły popularnonaukowe z zakresu historii, historii literatury, teorii sztuki i filozofii (niektóre autorzy stworzyli i zdołali zachować w okresie okupacji). Zamieszczali w nim prace tacy uczeni, jak J. Widajewicz, S. M. Kuczyński, R. Dyboski, W. Borowy, J. Krzyżanowski (pisujący tu również pod pseudonimem J. K. Dębowski). Pomyśłodawcą pisma był prof. J. Krzyżanowski, on też był jego pierwszym redaktorem.

Pierwszy numer „Nauki i Sztuki” ukazał się w październiku 1945 r. Na karcie tytułowej jako miejsce wydania podano tu: Warszawa—Kraków—Jelenia Góra. Od nru 5—6/1946 miejsce wydania oznaczone było: Warszawa—Wrocław—Jelenia Góra¹. Ostatni numer periodyku wyszedł w trzecim kwartale 1948 r. Godne ocalenia informacje o czasopiśmie naukowym z owych pionierskich czasów podał Janusz Albin w szeroko zakrojonym szkicu *Życie kulturalne Jeleniej Góry w latach 1945—1949*, zamieszczonym w t. 6 „Rocznika Jeleniogórskiego”.

Z. Br.

PRZYCZYNEK DO HISTORII UNIwersYTETU POZNAŃSKIEGO

W nrze 3/1969 „Przeglądu Zachodniego” Antoni Czubiński przedstawił powstanie i rozwój Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Poznańskiego do 1925 r. Dekret o powołaniu Uniwersytetu ukazał się w czasie, gdy Wielkopolska formalnie jeszcze nie należała do państwa polskiego: Komisariat Naczelnej Rady Ludowej wydał go 30 stycznia 1919 r. Komisja Organizacyjna Uniwersytetu Polskiego w Poznaniu działała od 11 listopada 1918 r. Tworzyli ją: prehistoryk Józef Kostrzewski, historyk ks. Stanisław Kozierowski i historyk filozofii Michał Sobeski, który był następnie pierwszym dziekanem Wydziału Filozoficznego.

¹ Zauważmy, że *Bibliografia prasy polskiej, 1944—1948* (Warszawa 1966) podaje inaczej, zob. tam poz. 492; o różnych błędach tej bibliografii pisaliśmy w nrze 2/1967 „Kwartalnika”, ss. 422—428.